

MEILUTĖ RAMONIENĖ

Vilniaus universitetas

KALBŲ VARTOJIMAS DARBE DIDŽIUOSIUOSE LIETUVOS MIESTUOSE

1. Įvadas

1.1. Darbo aplinka yra svarbus ir įvairiapusis socialinis kontekstas, kuriame atsiveria kalbos ir visuomenės santykiai, išryškėja daug kasdienės komunikacijos, sakinės interakcijos ir kitokių aspektų. Kalba darbo aplinkoje vaidina vis svarbesnį vaidmenį poindustrinėje visuomenėje, kur tiesioginis bendravimas tarp skirtingo statuso, įvairius socialinius vaidmenis atliekančių pašnekovų, pvz., darbdavys–darbininkas, viršininkas–pavaldinys, darbuotojas–klientas ir kt., yra dažnas ir įprastas, kur vienos ar kitos kalbos mokėjimas ir vartojimas yra būtinas dalykas. Kaip teigia Fiona Czerniawska savo knygoje apie kalbos vartojimą verslo srityje, dabar, ryškėjant žmogiškojo kapitalo svarbai, kalba su savo galia užkariauti širdis ir protus, yra tokia reikšminga, kaip nebuvo niekada anksčiau, kad ji organizacijoms yra galingas konkurencinis ginklas, leidžiantis išnaudoti savo potencialą, pasiekti pranašumą (Czerniawska 1998: 13).

Daugelio žmonių gyvenime darbas užima daug didesnę gyvenimo dalį negu kokia nors kita veikla ir kalba darbe vaidina svarbų vaidmenį. Pradėjus darbinę karjerą dažnai tenka išmokti naujų bendravimo modelių, naujų sakinės ir rašytinės komunikacijos formų, naujų dalykinių, užsienio kalbų, skirtingų registrų supratimo ir vartojimo. Ilgainiui įgyjama darbo kalbos kompetencija, kuri apima įvairius lygmenis, ne tik gramatinį ir leksinį, bet ir sociolingvistinį, sociokultūrinį, išmokstama tinkamai bendrauti sakytine, rašytine kalba ir elektroninėje terpėje. Daugelis kalbos vartotojų turbūt ir patys suvokia savo komunikacijos darbe skirtingą pobūdį palyginti su bendravimu tarp artimųjų šeimoje, su draugais ar kitose sferose. Dirbdami kartu žmonės sudaro tam tikras profesines grupes, kalbininkų vadinamas diskurso bendruomenėmis, kurias sieja bendri tikslai, vertybės, patirtys, o čia labai svarbų vaidmenį vaidina kalba (Swales 1990). Kartu dirbantys žmonės bendrauja savitais, jiems bendrais būdais, vartoja profesiniam žanrui būdingą leksiką, taiko tuos pačius bendravimo modelius.

Kalbų mokėjimas, komunikaciniai įgūdžiai vis didesnę reikšmę šiuolaikinėje visuomenėje įgauna kartu su paslaugų sektoriaus plėtra, kur tinkamas bendravimas su žmonėmis visada buvo vienas iš svarbiausių reikalavimų darbuotojams. Daugelio darbo vietų darbuotojų kvalifikaciniuose reikalavimuose pabrėžiami tarpasmeninės komunikacijos ir kalbinių gebėjimų aspektai. Darbo skelbimuose, net jeigu darbas nėra psichologo ar socialinio darbuotojo, kur neabejotinai svarbiausias aspektas yra gebėjimas bendrauti su žmogumi, vis dažniau pabrėžiama, kad būtina ar pageidautina mokėti vieną ar kitą kalbą, kad kalbų, ne tik populiariausių pasaulyje, bet kartais ir retesnių, mokėjimas laikomas pranašumu. Nemažai darbuotojų didelę darbo laiko dalį – nuo 25% iki 80% – praleidžia susirinkimuose ir posėdžiuose (Holmes 2009), kur svarbiausia yra bendravimas. Taigi komunikaciniai asmens įgūdžiai darbo erdvėje darosi vis svarbesni, jie itin vertinami darbdavių, kalba darbe įgauna nemažą ekonominę vertę. Profesinių kalbų, komunikacinės kompetencijos ugdymas tampa vis svarbesniu uždaviniu visų lygių švietimo įstaigose.

1.2. Darbo aplinkos komunikacija, kalbinis elgesys darbe pastaruoju metu aktyviai tyrinėjamas įvairiose šalyse įvairių mokslų sričių specialistų – praktikų ir teoretikų: kalbininkų, vadybos, komunikacijos, socialinės psichologijos specialistų, sociologų, edukologų, raštingumo tyrinėtojų ir kt. Per pastaruosius pora dešimtmečių taikomąsias kalbotyros specialistai, atlikdami darbo aplinkos kalbinės erdvės tyrinėjimus, gilinasi į kalbos ir galios santykius (Holmes, Stubbe 2003), mandagumo (Mills, Beeching 2006), tarpkultūrinės komunikacijos (Clyne 1996), lyčių kalbos (Holmes 2006) ir kitus platesnius ar siauresnius sociolingvistikos, pragmatikos, svetimųjų

kalbų mokymo darbo tikslais ir kitų sričių klausimus, susijusius su kalbos vartojimu šiame domene. Pavyzdžiui, tiriami elektroniniai laišakai darbo sferoje, direktyvai darbe vartojant įvairias kalbas, humoras darbo interakcijoje, oficialių susirinkimų, darbinio pokalbio komunikacinė struktūra, sakytiniai ir rašytiniai darbo kalbos žanrai, profesinė interakcija ir jos asimetrija (pvz., darbdavio ir darbuotojo, gydytojo ir paciento pokalbiai), įvairūs kiti aspektai (Cameron 2000; Czerniawska 1998, Holmes 2009; Koester 2004; 2006; Marra, Holmes 2002; Waldvogel 2001; 2002; Vine 2004). Galima teigti, kad kalba darbo aplinkoje – jau susiformavęs taikomosios kalbotyros tyrimų laukas, svarbus tiek teoriniu, tiek taikomuoju aspektu.

Lietuvoje kalbinė darbo erdvė tyrinėta dar gana nedaug. Kai kurias darbo sritis, jų diskurso ypatumus, kodų kaitą yra tyrę Vilniaus universitete Taikomosios kalbotyros magistro studijų programos studentai savo magistro darbuose [1]. Pradėtas tirti kalbų, kalbinių įgūdžių poreikis Lietuvoje veikiančiose įmonėse (Dabašinskiene 2010a, 2010b), yra atlikta pora užsakomųjų sociologinių tyrimų, iš kurių rezultatų ryškėja bendros kalbinio elgesio darbe tendencijos.

Vienas iš pastarųjų – Valstybinės lietuvių kalbos komisijos užsakymu 2006–2007 metais Socialinių tyrimų instituto atliktas tyrimas „Kalba darbe“ (Kalba darbe 2007). Norėta ištirti kalbinį elgesį verslo aplinkoje, kalbų (valstybinės lietuvių kalbos ir kitų) vartojimą vidinei ir išorinei, sakytinei ir rašytinei darbo komunikacijai nevalstybinio Lietuvos ūkio sektoriaus įmonėse, išsiaiškinti verslo vadovų ir darbuotojų kalbines nuostatas dėl lietuvių kalbos vartojimo (kalbėjimo, rašymo ir skaitymo) darbo santykių srityje. Šis tyrimas apėmė penkių Lietuvos apskričių (Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Utenos ir Vilniaus) kalbinės situacijos analizę įmonėse pagal veiklos pobūdį: statyba, pramonė, prekyba, aptarnavimo sfera ir pan. Iš apklausos rezultatų išryškėjo dominuojanti valstybinės lietuvių kalbos pozicija verslo įmonėse. Kita vertus, buvo nustatyta, kad vienos darbo santykių kalbos šiuolaikiniam verslui dažnai nepakanka, kad didelėse įmonėse esama polinkių į individualią, bet ne įmonės masto dvikalbystę.

Kitas užsakomasis tyrimas, šiek tiek analizavęs kalbas darbe – tai iki 2010 metų veikusio Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės inicijuota sociologinė apklausa „Vyrų ir moterų, priklausančių tautinėms mažumoms, padėtis darbo rinkoje“ [2], kurią 2008 m. atliko Darbo ir socialinių tyrimų institutas labiausiai tautiniu požiūriu mišriuose regionuose – Vilniaus mieste ir rajone bei Klaipėdos mieste ir rajone. Šio tyrimo objektas buvo tik tautinių mažumų respondentai. Apklausos rezultatų duomenys rodo, kad maždaug pusė tautinių mažumų atstovų jaučia lietuvių kalbos, ypač rašytinės, kompetencijos stoką, nepakankamą kalbinį pasirengimą darbo rinkai, kad dalis respondentų būtų linkusi tobulinti savo lietuvių kalbą.

Kalbinis elgesys darbe buvo tiriamas Vilniaus universiteto su partneriais vykdyto projekto „Kalbų vartojimas ir tautinė tapatybė Lietuvos miestuose“ [3], vykdyto 2008–2009 m., metu. Kiekybiniais ir kokybiniais tyrimo metodais projekto tyrėjai analizavo trijų didžiųjų Lietuvos miestų, Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos, gyventojų kalbinį elgesį įvairiose gyvenimo srityse, taip pat ir darbe. Tyrimas buvo atliekamas orientuojantis į miestų kalbinę situaciją. Norėta atskleisti labiausiai urbanizuotos kalbinės erdvės specifiką, leidžiančią prognozuoti ir visos šalies lingvistinę ateitį, nes miestų kalbinis elgesys daro didelę įtaką visai visuomenei, didžiųjų miestų vartosenos pavyzdžius linkę perimti provincijos gyventojai (Ramonienė 2010: 9).

1.3. Šio straipsnio tikslas ir yra atskleisti trijų didžiausių Lietuvos miestų, Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos, gyventojų kalbino elgesio darbo aplinkoje dabartines tendencijas, nustatyti miestiečių darbe vartojamas kalbas, kalbinės veiklos pobūdį, t. y. sakytinės ir rašytinės kalbos vartojimo, kalbėjimo su skirtingais pašnekovais ypatumus, palyginti Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos gyventojų kalbinį elgesį darbe. Detaliai bus analizuojamos darbo erdvėje dažniausiai vartojamos kalbos: lietuvių, rusų ir anglų.

Kaip rodo trijų Lietuvos didžiųjų miestų kalbinės padėties analizė, mūsų didmiesčiai yra daugiakalbiai miestai (Vilkiene 2010: 27–68). Daugiakalbystės pobūdis šiuose miestuose yra skirtingas, o skirtumai daugiausia susiję su miestiečių tautine tapatybe ir jų gimtosiomis kalbomis. Be to, kalbų mokėjimui ir vartojimui įtakos turi Lietuvos ir Europos Sąjungos, taip pat ir egzistavusi iki nepriklausomybės atkūrimo šalies kalbų politika.

Du iš tiriamų didmiesčių, Vilnius ir Klaipėda, yra itin išsiskiriantys savo daugiatautiškumu ir ryškesne nei kituose Lietuvos miestuose daugiakalbyste. Kaunas šiame kontekste yra kitoks, pasižymintis lietuviškumu. 1 lentelė, remiantis paskutinio gyventojų surašymo 2001 metais duomenimis, rodo šių trijų miestų gyventojų tautinę sudėtį. Vilnius yra pats įvairiausiai tautiškiausias miestas. Jame iš visų nagrinėjamų miestų gyvena mažiausiai lietuvių (57,5%), didžiausia tautinė mažuma yra lenkai (18,9%), nemažą dalį sudaro rusai (14,0%) ir kitos tautybės (9,6%). Klaipėdos gyventojų daugumą sudaro lietuviai (71,3%), tačiau gana didelę dalį sudaro rusų tautinė grupė (21,3%). Lietuviškiausias iš visų trijų miestų yra Kaunas – jame net 92,9% sudaro lietuviai, o didžiausia rusų tautinė mažuma siekia tik 4,4%.

1 lentelė. Lietuvos gyventojų sudėtis pagal tautybę (2001 m. gyventojų surašymo duomenys)

	Lietuviai	Lenkai	Rusai	Kitos tautybės
Vilnius	57,5%	18,9%	14,0%	9,6%
Kaunas	92,9%	0,4%	4,4%	2,3%
Klaipėda	71,3%	0,4%	21,3%	7,0%
Lietuva	83,5%	6,7%	6,3%	3,5%

Nuo 2001 m. iki 2011 m. gyventojų tautinė sudėtis bus pakitusi, tačiau kol nėra baigtas naujasis 2011 m. visuotinis gyventojų surašymas ir nežinomi jo rezultatai (juos planuojama paskelbti tik 2013 m.), jokių patikimesnių duomenų nėra.

2. Tyrimo metodas ir medžiagos imtis

Straipsnio analizės pagrindą sudaro projekto „Kalbų vartojimas ir tautinė tapatybė Lietuvos miestuose“, vykdyto 2008–2009 m., Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje, duomenys. 2008 metų lapkričio–gruodžio mėn. Vilniuje ir Klaipėdoje, o 2009 metų balandžio–gegužės mėn. Kaune buvo atlikta reprezentatyvi kalbinio elgesio ir kalbinių nuostatų apklausa (toliau TNS-Gallup, 2008–2009), apimanti kalbų vartojimą įvairiose sferose, taip pat ir darbe. Respondentų buvo prašoma įvertinti savo darbinę veiklą nuo nepriklausomybės Lietuvoje atkūrimo. Buvo klausama, kuriomis kalbomis jie bendrauja darbe su savo bendradarbiais, su viršininkais ir su klientais, kuriomis kalbomis jie darbe skaito ar rašo, ar darbe yra susidūrę su kalbinėmis problemomis, ar yra turėję sunkumų darbe dėl kurios nors kalbos nemokėjimo.

Apklausos atrankinę imtį iš viso sudarė 2037 respondentai: 902 vilniečiai, 611 klaipėdiečių ir 524 kauniečiai. Apklausa buvo vykdoma tiesioginio interviu metodu respondentų namuose. Respondentai tyrimui atrinkti naudojant daugiapakopę atsitiktinę atranką; apklausoje dalyvavo 15–74 metų didžiųjų Lietuvos miestų gyventojai.

Straipsnyje iš dalies bus remiamasi ir 2004 metais Vilniaus mieste atliktos reprezentatyvios sociolingvistinės apklausos (toliau TNS Gallup, 2004) rezultatais [4]. Šios apklausos imtį sudarė 1000 respondentų, atrinktų taip pat taikant daugiapakopę atsitiktinę atranką. Iš šios apklausos duomenų daugiausia bus žiūrima į tai, kaip respondentai vertina savo kalbinį elgesį darbe atkurtos Lietuvos nepriklausomybės pradžioje, kai buvo tik pradėta vykdyti nauja šalies kalbų politika.

Detaliai analizuojami trijų didžiųjų Lietuvos miestų duomenys straipsnyje šiek tiek lyginami su panašios mažesniuose Lietuvos miestuose 2010 metais atliktos apklausos (toliau SIC, 2010), kurios imtį sudarė 2660 respondentų, rezultatais [5]. Šios apklausos metu pagal panašų klausimyną buvo apklausti visų likusių (be Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos) miestų, turinčių ne mažiau kaip 3 tūkst. gyventojų, respondentai.

3. Kalbos darbo aplinkoje

3.1. Kalbų politika ir kalba darbe

Kalbų, kalbinių atmainų pasirinkimas vartojimui – tai kalbų politikos sprendimas. Tai gali būti dvikalbio ar daugiakalbio individo apsisprendimas, kuria kalba su kuo ir kada kalbėti, vienakalbio – kokią kalbos atmainą (pvz., bendrinę kalbą ar tarmę, koki stilių) kada vartoti (Spolsky 2009: 1), kalbinės bendruomenės ar valstybės apsisprendimas, kokią kalbą ar kalbas įteisinti oficialiai vartosenai. Kalbų politika, anot Bernardo Spolsky'o, veikia visur ir visada, nepaisant to, ar ji reglamentuojama kokių teisės aktų ar institucijų, ar ne (Spolsky 2004: 8).

Lietuvos kalbų politiką ir kalbų vadybą atkurtoje valstybėje valstybinės lietuvių kalbos požiūriu galima laikyti labai sėkminga, nes nuo pat nepriklausomybės atkūrimo per visą dvidešimtmetį tai yra nulėmę jau nusistovėjusią dominuojančią lietuvių kalbos poziciją viešojoje ir pusiau viešojoje erdvėje. Tuo Lietuva išsiskiria iš Baltijos šalių, formuojančių gana panašią kalbų politiką, bet susiduriančių su visai kitokia jos įgyvendinimo realybe (Hogan-Brun ir kt. 2009).

Lietuvių kalba oficialia kalba *de jure* tapo dar sovietinėje Lietuvoje, 1988 metais, sovietinę konstituciją papildžius straipsniu apie lietuvių kalbos statusą. Nors tuokart neįvyko ryškių realaus kalbinio gyvenimo pokyčių, bet kalbinio sąstingio ledai pajudėjo. Daugelis kitakalbių, dešimtmečius gyvenę Lietuvoje ir neišmokę lietuviškai, jau tada pradėjo mokytis lietuvių kalbos. Didžiuosiuose miestuose lietuvių kalbos kursai pradėti organizuoti net darbo vietose, gamyklose, kurios sovietmečiu apskritai buvo rusakalbės, kitose įmonėse ir organizacijose.

Nuo 1990 metų lietuvių kalba tampa valstybine ne tik *de jure*, bet ir *de facto*. Valstybiniumi mastu imama organizuoti lietuvių kalbos mokymo ir mokėjimo tikrinimo sistema, kurios svarbiu aspektu tampa oficialus sertifikavimas. Valstybinės kalbos mokėjimo pažymėjimai kitakalbiams atvėrė darbo rinką, suteikė galimybę užimti vienokias ar kitokias pareigas.

Nemaža dalis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymo (Valstybinės kalbos įstatymas 1995) straipsnių yra susiję su lietuvių kalbos vartojimu darbo aplinkoje. Visa antroji įstatymo dalis (3–7 straipsniai) reglamentuoja įstaigų, įmonių ir organizacijų kalbą, daugelis kitų straipsnių taip pat yra susiję su kalba, vartojama darbo erdvėje – teismuose, sudarant sandorius, organizuojant oficialius renginius, sudarant įstaigų, įmonių ir organizacijų pavadinimus, viešai skelbiant informaciją ir kt.

Kaip oficialioji Lietuvos kalbų politika veikia realų žmonių kalbinį elgesį? Ar valstybiniai sprendimai daro įtaką kalbų pasirinkimui darbo sferoje? Į šiuos klausimus bandoma atsakyti tolesniame straipsnio skyriuje.

3.2. Valstybinė lietuvių kalba darbo erdvėje

Didžiųjų Lietuvos miestų kalbos tyrimo duomenų analizė leidžia tvirtai teigti, kad dominuojanti kalba darbo sferoje yra lietuvių kalba. Kaip rodo 2 lentelės skaičiai, valstybinė kalba darbe vartojama daugiausia, ja kalbama su įvairiais pašnekovais: tiek su bendradarbiais (91,2% Vilniuje, 95,9% Klaipėdoje ir 98% Kaune), tiek su vadovais (iš viso 87,9% Vilniuje, 92,9% Klaipėdoje ir 96% Kaune), tiek su klientais (iš viso 80,4% Vilniuje, 74,0% Klaipėdoje ir 88% Kaune). Visuose trijuose miestuose didžiausias procentas tų, kurie lietuviškai bendrauja su kolegomis, toliau šiek tiek mažėjančia seka – su vadovais, dar mažiau – su klientais.

Iš lentelės duomenų matyti ir lietuvių kalbos vartojimo skirtumai daugiakalbiuose miestuose, Vilniuje ir Klaipėdoje, ir lietuviškame Kaune. Dažnai ar kartais lietuviškai darbe su įvairiais pašnekovais bendrauja 80,4–91,2% sostinės, 74,0–95,9% uostamiesčio gyventojų ir 88–98% kauniečių. Kaunas išsiskiria ir tuo, kad čia labai mažai gyventojų sakosi niekada darbe nebendruojantys lietuviškai. Tik 2% Kauno gyventojų niekada lietuviškai nekalba su kolegomis ir tik 4% – su vadovais. Didesnis procentas (12%) Kaune niekada valstybine kalba nekalbančių su klientais, bet tarp šių respondentų gali būti ir tokių, kurių darbo pobūdis apskritai nesusijęs su klientų aptarnavimu. Kaip matyti iš duomenų, Klaipėda beveik visais atvejais užima tarpinę poziciją tarp Vilniaus ir Kauno. Tik su klientais lietuviškai kalbančių čia sakosi mažiau respondentų (74,0%) negu Vilniuje (80,4%) ar Kaune (88%) ir daugiau tokių, kurie lietuviškai su klientais valstybine kalba nekalba niekada (26,1%). Galimas dalykas, kad dalies šių respondentų darbinė veikla apskritai nesusijusi su klientų aptarnavimu, tačiau neatmestina ir prielaida, kad tokias tendencijas nulemia savitas Klaipėdos darbo rinkos pobūdis.

2 lentelė. Lietuvių kalbos vartojimas darbe Vilniuje, Klaipėdoje ir Kaune (TNS-Gallup, 2008–2009)

		Vilnius	Klaipėda	Kaunas
Su bendradarbiais	Dažnai	76,7%	85,9%	96%
	Kartais	14,5%	10,0%	2%
	Iš viso	91,2%	95,9%	98%
	Niekada	8,8%	4,1%	2%
Su vadovais	Dažnai	81,1%	86,3%	92%
	Kartais	6,8%	6,6%	4%
	Iš viso	87,9%	92,9%	96%
	Niekada	12,1%	7,1%	4%
Su klientais	Dažnai	69,6%	67,2%	84%
	Kartais	10,8%	6,8%	4%
	Iš viso	80,4%	74,0%	88%
	Niekada	19,6%	26,1%	12%

Kalbų vartojimą darbe didmiesčiuose galima palyginti su mažesnių miestų situacija [6]. Kituose Lietuvos miestuose, turinčiuose ne mažiau kaip 3 tūkst. gyventojų (pagal SIC 2010 apklausą), visus juos kartu paėmus, lietuvių kalbos vartojimas darbe panašesnis į Kauno. Tai ypač ryšku, žiūrint į bendravimą lietuviškai su bendradarbiais (96%) ir su vadovais (96%). Ir tai suprantama, nes didžioji dalis Lietuvos miestų yra ne mažiau lietuviški nei Kaunas. Tik bendravimo lietuviškai su klientais mažesniuose miestuose yra daugiau negu didmiesčiuose – 95% (o Kaune 88%) greičiausiai todėl, kad ir klientų ten daugiau yra iš savos lietuviškesnės aplinkos.

Lietuvių kalbos reikšmę ir populiarumą darbo erdvėje gali papildomai pabrėžti kiti duomenys apie lietuvių kalbos vartojimą apskritai viešojoje erdvėje – apklausos respondentų atsakymai apie jų bendravimą su valdininkais, su pareigūnais. Kaip iliustruoja 3 lentelė, įvairiais reikalais miestuose bendraudami su oficialiais pareigūnais didžioji dauguma, 88,3%, miestiečių dažnai, dar 6% kartais vartoja lietuvių kalbą. Tik 5,7% teigė niekada su pareigūnais nekalbantys lietuviškai.

3 lentelė. Lietuvių kalbos vartojimas Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje su valdininkais, pareigūnais 2008 m. (TNS-Gallup, 2008–2009)

Dažnai	88,3%
Kartais	6,0%
Niekada	5,7%

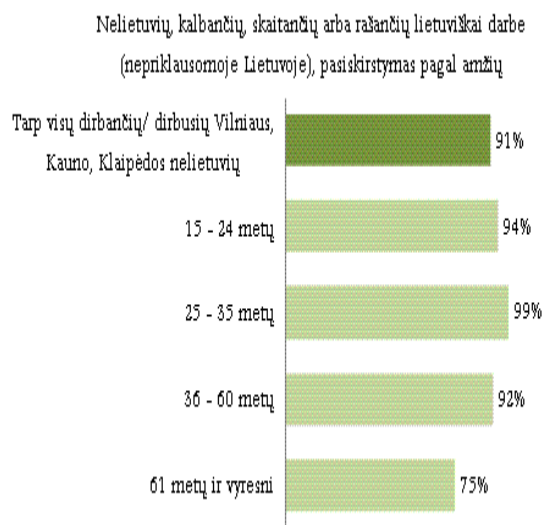
Įdomu, kaip kinta toks oficialus lietuvių kalbos vartojimas nuo Lietuvos valstybingumo atkūrimo pradžios. Tai galime sužinoti palyginę 2008 m. ir 2004 m. apklausų Vilniaus mieste rezultatus. 2004 m. atliktoje apklausoje Vilniuje respondentų buvo prašoma pasakyti apie jų kalbų vartojimą prieš 10 metų. Iš atsakymų matyti, kad oficialioje erdvėje lietuvių kalbos padaugėjo daugiau nei 12% (žr. 4 lentelę), nuo 79,8% iki 92,3%. Teigiančių niekada su pareigūnais nekalbančių lietuviškai sumažėjo nuo 20,2% iki 7,8%.

4 lentelė. Lietuvių kalbos vartojimas su valdininkais, pareigūnais Vilniuje 2008 m. ir apie 1994 m. (TNS-Gallup, 2008–2009; TNS-Gallup, 2004)

	apie 1994 m.	2008 m.
Dažnai	68,5%	85,4%
Kartais	11,3%	6,9%
Iš viso	79,8%	92,3%
Niekada	20,2%	7,8%

Mūsų 2008–2009 m. tyrimo duomenų analizė iš esmės patvirtino anksčiau minėtos 2006–2007 metais atliktos sociologinės apklausos penkių Lietuvos apskričių verslo įmonėse išvadas apie lietuvių kalbos dominavimą darbe. Tiesa, šios apklausos duomenimis, įmonių ir jų struktūrinių padalinių vadovų ir įmonių darbuotojų tvirtinimai skyrėsi. Vadovai buvo linkę labiau pabrėžti valstybinės lietuvių kalbos, kaip vienos darbo kalbos, reikšmę ir vartojimą, net 74 % tvirtino jų įmonės pagrindine darbo kalba esant lietuvių kalbą. Darbuotojų, tvirtinančių tą patį, buvo tik 53%. Kaip buvo apibendrinta tyrimo vykdytojų, galima manyti, kad patys vadovai išties daugiau vartoja lietuvių kalbą darbe nei jų darbuotojai. Kita vertus, neatmestina ir prielaida, kad vadovai itin norėjo pabrėžti, jog jų įmonėje laikomasi įstatymų, kadangi jie, vadovai, yra atsakingi už savo įmonės darbuotojų valstybinės kalbos mokėjimą ir vartojimą oficialioje sferoje (Kalba darbe 2007).

Lietuvių kalbos vartojimas darbe susijęs su miestų gyventojų tautybe ir amžiumi. Suprantama, kad nelietuviai kiek rečiau negu lietuviai pasirenka lietuvių kalbą. Pažvelgus į amžiaus veiksnį, matyti, kad aktyviausi nelietuviai lietuvių kalbos vartotojai darbo aplinkoje yra 25–35 metų amžiaus grupės miestiečiai, o mažiausiai lietuvių kalbą darbe vartoja vyriausioji karta, 61 metų ir vyresni žmonės (žr. 1 pav.)

1 pav. Nelietuvių, vartojančių lietuvių kalbą, pasiskirstymas pagal amžių (Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje) (TNS-Gallup, 2008–2009)

3.3. Rusų kalba darbe

Antroji kalba pagal vartojimo dažnumą trijuose didžiuosiuose Lietuvos miestuose įvairiose sferose, taip pat ir darbe, yra rusų kalba. Kaip rodo 5 lentelė, daugiausia rusų kalbos vartojama bendraujant su bendradarbiais – kas ketvirtas didmiesčių gyventojas teigia ją vartojantis dažnai, beveik kas trečias – kartais. Tačiau 43% sako rusiškai niekada nekalbantys su bendradarbiais. Rusiškai darbe miestų gyventojai bendrauja ir su klientais, trečdalis jų taip sakosi kalbantys kartais, beveik penktadalis – dažnai. Tačiau beveik pusei (48%) didmiesčių gyventojų su klientais niekada netenka kalbėti rusiškai. Mažiausiai rusų kalba bendraujama su vadovais. Tai dar kartą patvirtina

ankstesnį teiginį, jog bendravimo kalba su vadovais dažniausiai yra valstybinė lietuvių kalba. Rusiškai su vadovais niekada nebendruoja net 73 % miestų gyventojų, tik 14% ją vartoja dažnai, 13% – kartais.

5 lentelė. Rusų kalba darbe Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje

Su bendradarbiais	Dažnai	25%
	Kartais	32%
	Iš viso	57%
Su vadovais	Niekada	43%
	Dažnai	14%
	Kartais	13%
	Iš viso	27%
Su klientais	Niekada	73%
	Dažnai	18%
	Kartais	34%
	Iš viso	52%
	Niekada	48%

Įdomu palyginti rusų kalbos vartojimą darbe skirtinguose miestuose, daugiau ar mažiau daugiakalbiuose didmiesčiuose ir mažesniuose Lietuvos miestuose [7]. Nepaisant to, kad rusų kalbą moka didžioji dalis darbingų Lietuvos gyventojų [8], darbo aplinkoje jos daugiausia vartojama Vilniuje ir Klaipėdoje, kur kas mažiau Kaune ir visuose likusiuose miestuose kartu paėmus. Iš 6 lentelės matyti, kad Kauno ir kitų Lietuvos miestų situacija gana panaši. Kaune ir kituose miestuose 26% gyventojų sakosi kalbantys rusiškai su bendradarbiais, apie dešimtadalis (Kaune 9%, kituose miestuose 11%) – su vadovais. Ryškesnis skirtumas čia tik bendraujant su klientais: Kaune 30%, 41% – kituose miestuose. Didmiesčiuose Vilniuje ir Klaipėdoje daug daugiau rusų kalbos vartojama su visais pašnekovais darbe: su bendradarbiais 68%, su vadovais 33%, su klientais 59%.

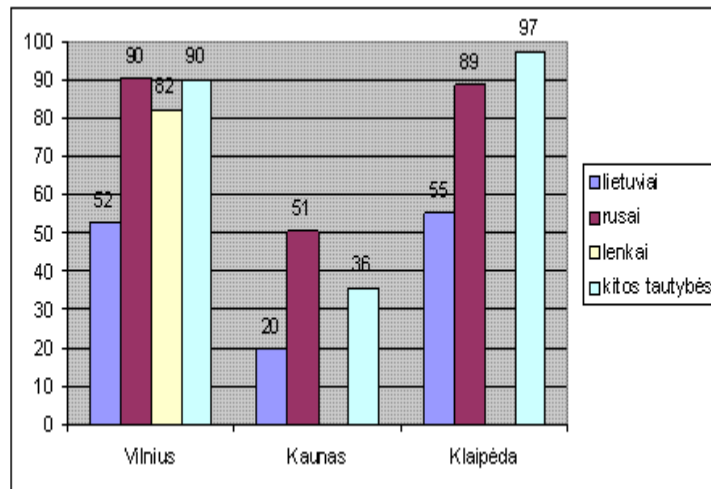
6 lentelė. Rusų kalba darbe didmiesčiuose ir mažesniuose miestuose (TNS-Gallup, 2008–2009; SIC, 2010)

	Vilnius ir Klaipėda	Kaunas	Kiti miestai
Su bendradarbiais	68 %	26%	26%
Su vadovais	33%	9%	11%
Su klientais	59%	30%	41%

Išanalizavus, kokių tautybių miestų gyventojai daugiausia darbe bendrauja rusiškai, gana panaši situacija atsiskleidžia Vilniuje ir Klaipėdoje. Kaip matyti iš 2 pav., su savo kolegomis darbe rusų kalbą daugiausia vartoja ne lietuviai, o rusai ir kitų tautybių žmonės. Pastarieji Klaipėdoje (97%) rusiškai kalba kiek dažniau nei Vilniuje (90%), o rusų tautybės (Vilniuje 90%, o Klaipėdoje 89%) ir lietuvių (Vilniuje 52%, o Klaipėdoje 55%) elgesys šiuose dviejuose miestuose skiriasi visai nereikšmingai. Vilniuje, kur gyvena didelė lenkų bendruomenė (kadangi kituose miestuose lenkų gyvena mažai, tai ši grupė Kaune ir Klaipėdoje atskirai neišskiriama), taip pat aiškiai matyti šios tautybės žmonių dažnas rusų kalbos vartojimas su bendradarbiais (82%).

Kaune, lietuviškiausiame iš trijų didmiesčių, rusiškai kalbama mažiausiai. Čia ne tik lietuviai, bet ir rusai bei kitų tautybių gyventojai su bendradarbiais vartoja daug mažiau rusų kalbos negu Vilniuje ir Kaune – rusai 51%, kitų tautybių 36%, o lietuvių tik 20%. Matyt, bendroji lietuviška miesto aplinka veikia visų tautybių gyventojų kalbinį elgesį. Neatmestina ir prielaida,

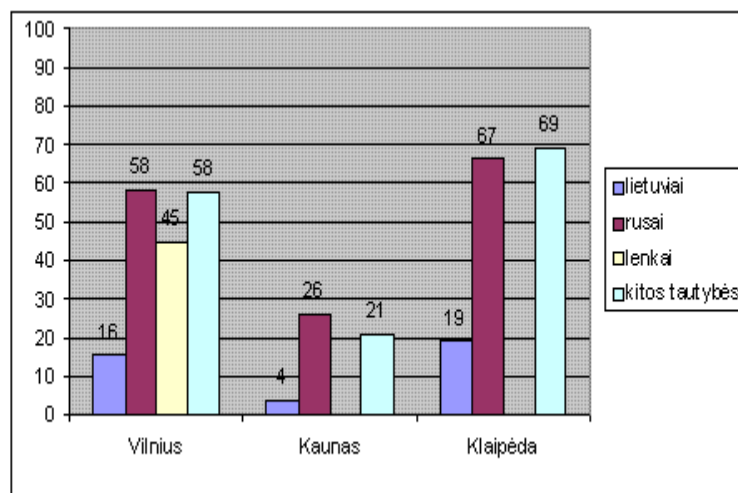
kad daugiatautiškuose Vilniuje ir Klaipėdoje susiformuoja darbo kolektyvų tautiškumo pagrindą,

kur rusakalbiai kolegos tarpusavyje bendrauja rusų kalba.

2 pav. Rusų kalbos vartojimas su bendradarbiais Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje (TNS-Gallup, 2008–2009)

Kaip jau buvo minėta, darbo aplinkoje su vadovais rusiškai kalbama daug mažiau nei su kitais pašnekovais. Kaip matyti iš 3 pav., iš visų miestų ryškiausiai rusų kalbos vartojimu su aukštesnio statuso pašnekovais labiausiai išsiskiria Klaipėda, kur 67 % rusų ir 69 % kitų tautybių gyventojų su savo viršininkais kalba rusiškai. Vilniuje šių tautinių grupių bendravimas su vadovais mažesnis bent 10 %. Galimas dalykas, kad Klaipėdoje dėl darbinės veiklos pobūdžio ypatumų pačiais įmonių vadovais dirba daugiau rusų tautybės žmonių negu kitur ir dėl to rusakalbiai su jais dažniau nei kitur bendrauja rusiškai. Kaunas ir šiuo aspektu labiausiai išsiskiria iš trijų didmiesčių, čia rusų kalbos daug mažiau nei Vilniuje ir Klaipėdoje. Tik 26 % Kauno rusų ir 21% kitų tautybių žmonių ir vos 4% lietuvių teigė darbe su viršininkais bendraujantys rusų kalba.

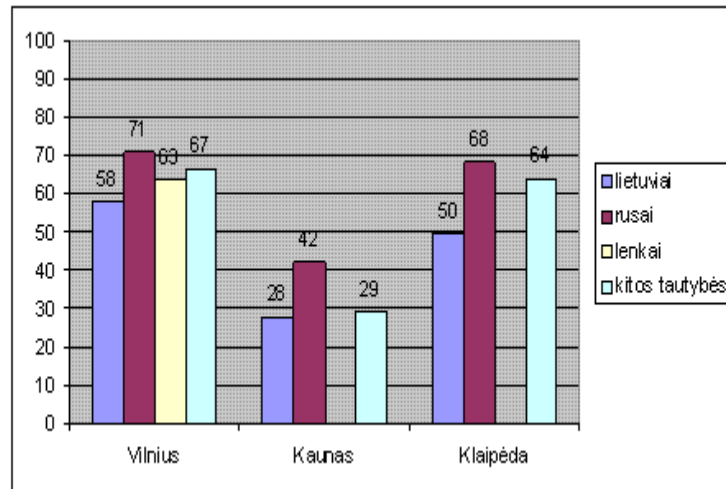

3 pav. Rusų kalbos vartojimas su vadovais Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje (%) (TNS-Gallup, 2008–2009)

Gana panašiai galima būtų apibūdinti bendravimą rusų kalba su klientais. Jis taip pat panašesnis Vilniuje ir Klaipėdoje, nors Klaipėdoje čia rusų kalbos kiek mažiau, ir ryškiai kitoks Kaune (žr. 4 pav.) Su klientais rusų kalba taip pat dažniau bendrauja rusai (Vilniuje 71%, Klaipėdoje 68%) ir kitų tautybių miestiečiai (Vilniuje 67%, Klaipėdoje 64%). Kad ir daug mažiau,

su klientais kalbančių rusiškai esama ir Kaune, bet taip pat daugiausia jų – rusai (42%), o lietuvių

ir kitų tautinių grupių žmonių beveik vienodai (28% ir 29%).

4 pav. Rusų kalbos vartojimas su klientais Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje (%) (TNS-Gallup, 2008–2009)

Apibendrinant didmiesčių gyventojų rusų kalbos vartojimo tendencijas darbo aplinkoje, galima būtų teigti, kad rusų kalba darbe yra bendraujama tiek įmonių ar organizacijų viduje, tiek ir su klientais. Dažniausiai rusiškai kalbama su bendradarbiais daugiakalbiuose miestuose, Vilniuje ir Klaipėdoje, o lietuviškiausiame Kaune rusiškai darbo srityje daug mažiau bendrauja ne tik lietuvių, bet ir rusų tautybės gyventojai. Lyginant Vilnių ir Klaipėdą, matyti, kad beveik visų tautybių žmonės įmonių ir organizacijų viduje, su bendradarbiais ir vadovais, dažniau rusiškai bendrauja uostamiestyje, kur ir rusų tautybės gyventojų yra gerokai daugiau (21,3%) negu Vilniuje (14%), taigi aiški rusų bendruomenės gimtosios kalbos įtaka darbo sferoje. Ką kita rodo duomenys apie rusų kalbos vartojimą su klientais. Čia rusų kalba populiareesnė Vilniuje negu Klaipėdoje. Prisimenant, kad Vilniuje gyvena iš viso 42,5 % nelietuvių, galima manyti, kad rusų kalba sostinėje gana dažnai yra vartojama bendraujant su rusakalbiais įvairių tautybių klientais.

3.4. Anglų kalba darbe

Anglų kalba, plintanti visame pasaulyje, ateina į vartojamų kalbų repertuarą daugelyje šalių ir daugelyje gyvenimo sričių, kai kur ji vis labiau įsivyrėja. Dar palyginti negausūs tyrimai apie anglų kalbos vartojimą Lietuvoje atskleidžia augantį šios kalbos prestižą, tačiau jos vartosenos sferos kol kas gana apibrėžtos. Anglų kalba šiek tiek vartojama žiniasklaidoje (Nevinskaitė 2009), viešuosiuose užrašuose (Kniūkšta 2006), stiprėja jos pozicijos švietimo srityje (Vaicekauskienė 2010), linkstama anglų kalbos prestižą panaudoti reklamoje (Vaicekauskienė 2009; Vaicekauskienė, Šmitaitė 2010).

Įvairiems komunikaciniams tikslams įgyvendinti anglų kalba plinta ir darbo sferoje. Analizuodama to paties didžiųjų miestų kalbinio elgesio tyrimo duomenis, L. Vaicekauskienė jau išryškino, kad anglų kalba yra trečioji pagal vartojimo dažnumą miestiečių darbe vartojama kalba po lietuvių ir rusų kalbų, kad miestiečiai anglų kalbą daugiau vartoja darbe, o ne bendraudami privačioje sferoje ar viešajame sektoriuje (Vaicekauskienė 2010: 191). Darbe didmiesčių gyventojams tenka vartoti tiek sakytinę, tiek rašytinę anglų kalbą. Nors ir daug mažiau nei lietuviškai ar rusiškai, angliškai darbe miestiečiai bendrauja su įvairiais pašnekovais. Kaip rodo 7 lentelė, daugiausia anglų kalba vartojama su bendradarbiais, 1,9% respondentų teigė taip bendraujantys dažnai, o 22,8% kartais. Antroje vietoje būtų kalbėjimas su klientais. Nors dažnai angliškai su klientais kalbantys sakėsi tik 0,9 % miestiečių, bet kartais angliškai su klientais

bendraudžia 17,0% gyventojų. O mažiausiai darbo aplinkoje angliškai didmiesčiuose kalbama su viršininkais, tik 0,5% teigė tai darantys dažnai, o 8% – kartais.

7 lentelė. Anglų kalbos vartojimas darbe su įvairiais pašnekovais Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje (TNS-Gallup, 2008–2009)

Su bendradarbiais	Dažnai	1,9%
	Kartais	22,8%
	Iš viso	24,7%
Su vadovais	Niekada	75,3%
	Dažnai	0,5%
	Kartais	8%
	Iš viso	8,5%
Su klientais	Niekada	91,6%
	Dažnai	0,9%
	Kartais	17,0%
	Iš viso	17,9%
	Niekada	82,1%

Palyginimui įdomu pažiūrėti, kaip skiriasi sakinės anglų kalbos vartoseną darbe didmiesčiuose ir mažesniuose Lietuvos miestuose. Iš 7 ir 8 lentelės matyti, kad angliškai daug daugiau kalbama didmiesčiuose, Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje. Kituose miestuose, tiek turinčiuose gana didelį gyventojų skaičių (200 000–30 000 gyventojų), tiek mažesniuose (su 30 000–2 000 gyventojų) angliškai kalbama labai mažai ir vartoseną skirtingo dydžio miestuose labai panaši. Įmonių ir organizacijų viduje, su bendradarbiais ir vadovais, angliškai kalba tik 1–4% dirbančių žmonių, su klientais šiek tiek daugiau – 7% mažesniuose ir 9% didesniuose miestuose.

8 lentelė. Anglų kalbos vartojimas darbe su įvairiais pašnekovais kituose Lietuvos miestuose (SIC, 2010)

		Miestai su 200 000–30 000 gyventojų	Miestai su 30 000–2 000 gyventojų
Su bendradarbiais	Dažnai ir/ar kartais	4%	3%
Su vadovais	Dažnai ir/ar kartais	3%	1%
Su klientais	Dažnai ir/ar kartais	9%	7%

Kaip jau buvo minėta, didmiesčių gyventojai teigė darbe vartojantys ir rašytinę anglų kalbą – skaitantys ir/ar rašantys. Tiesa, toks vartojimas taip pat nėra dažnas. Kaip rodo 9 lentelės duomenys, darbe dažnai skaito angliškai 9,5% , kartais – 12,6%, dažnai rašo 6,7%, o kartais – 10,1% miestiečių. Iš šių duomenų matyti, kad rašytinės anglų kalbos vartojimas mūsų miestuose ateina į darbo sferą.

9 lentelė. Rašytinės anglų kalbos vartojimas Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje (TNS-Gallup, 2008–2009)

	Skaito	Rašo
Dažnai	9,5 %	6,7 %

Kartais	12,6 %	10,1 %
Niekada	77,9 %	83,1 %

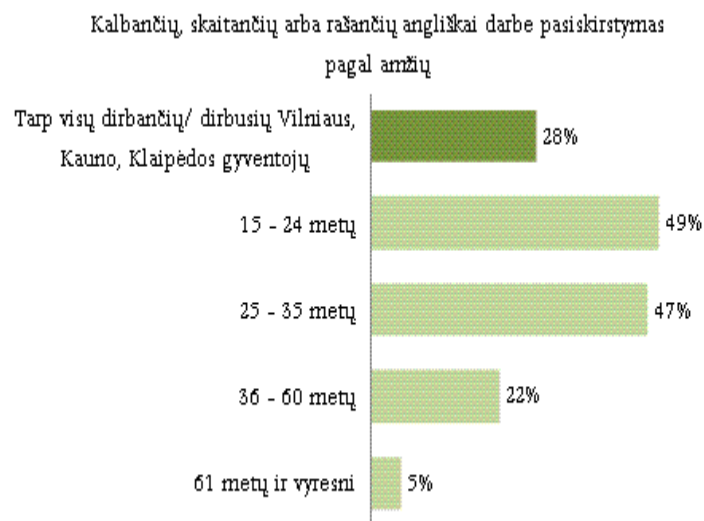
Duomenys apie anglų kalbą darbe parodo ir skirtumus skirtinguose didmiesčiuose. Daugiakalbyste pasižyminčiuose Vilniuje ir Klaipėdoje daugiau negu Kaune ir anglų kalbos.

Vilnius išsiskiria didesniu rašytinės anglų kalbos vartojimu (skaitymu ir rašymu), o Klaipėdoje daugiau nei kitur angliškai darbe kalbama su viršininkais. Galima spėti, kad šie anglų kalbos vartojimo skirtumai didžiuosiuose Lietuvos miestuose susiję su darbo pobūdžio ypatumais, užsienio turistų srautų skirtumais, bendrų su užsienio šalimis įmonių skaičiumi.

10 lentelė. Anglų kalbos vartojimas darbo aplinkoje (iš mokančių angliškai) (pagal Nevinskaitė 2010: 276)

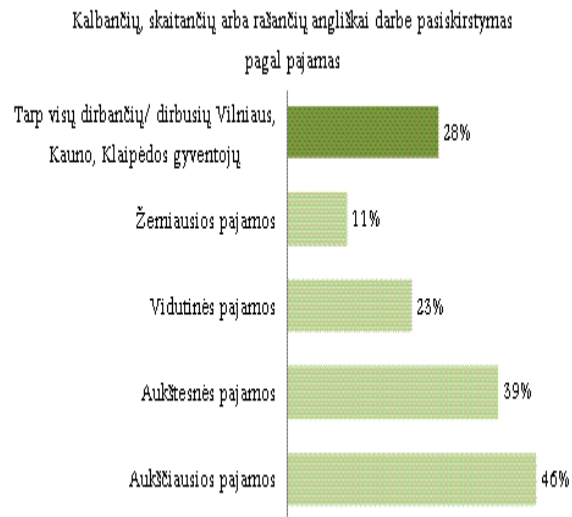
	Vilnius		Kaunas		Klaipėda	
	Dažnai	Kartais	Dažnai	Kartais	Dažnai	Kartais
Su bendradarbiais	9,2	12,9	6,5	10,7	10,2	17,3
Su klientais	12,3	28,3	10,1	25,0	11,1	26,2
Su viršininkais	5,8	5,8	3,6	5,4	7,1	11,1
Darbe skaito/ skaitė	30,2	28,0	18,5	17,9	12,0	25,8
Darbe rašo/ rašė	19,4	28,9	17,3	13,7	9,3	19,1

Anglų kalbos vartojimas darbe labai ryškiai susijęs su vartotojų amžiumi ir socialine padėtimi visuomenėje. Kaip matyti iš 5 pav., iš visų 28% anglų kalbą darbe kaip nors vartojančių didmiesčių gyventojų aktyviausi anglų kalbos vartotojai yra jaunimas, darbo karjerą pradėjęs jau nepriklausomoje Lietuvoje, beveik pusė jų – iš jauniausių amžiaus grupių, 25–35 ir 25–35 metų. Tik maždaug penktadalis (22%) angliškai kalbančių, skaitančių ar rašančių yra iš 36–60 metų amžiaus grupės, darbo rinkoje aktyvių miestiečių. O iš vyriausios amžiaus grupės, nuo 61 m. ir vyresnių, su anglų kalba darbe susiduriančių tėra tik 5%. Šie skaičiai patvirtinta kintančią anglų kalbos vietą darbo rinkoje, jos pozicijų nuoseklų stiprėjimą.

5 pav. Kalbančių, skaitančių arba rašančių angliškai darbe pasiskirstymas pagal amžių (Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje) (TNS-Gallup, 2008–2009)

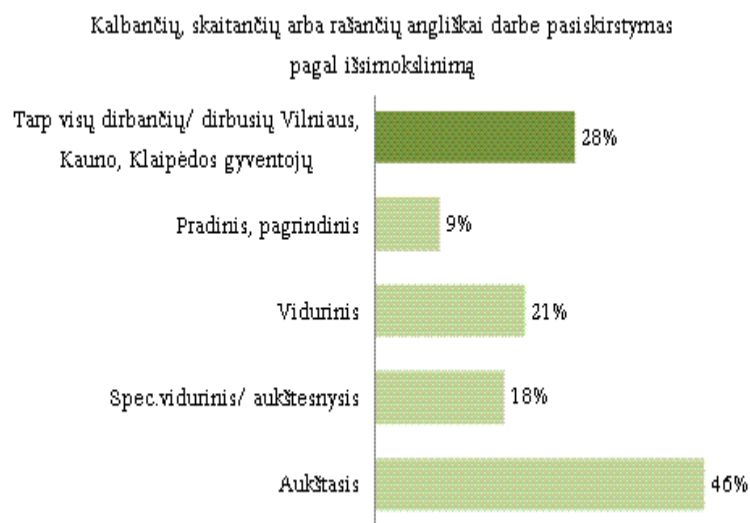
Kaip teigė anglų kalbos vietą ir vaidmenį Lietuvos miestų erdvėje tyrusi L. Vaicekauskienė, Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos kalbinio elgesio tyrimas parodė, kad anglų kalba mūsų visuomenėje jau yra tapusi socialinio kapitalo dalimi (Vaicekauskienė 2010: 198). Mūsų duomenys rodo (žr. 6 pav.), kad anglų sakytinę ar rašytinę kalbą darbe daugiausia vartoja tie, kurie gauna didžiausias pajamas (46%), o mažiausiai (11%) – tie, kurie gauna mažiausias.

6 pav. Kalbančių, skaitančių arba rašančių angliškai darbe pasiskirstymas pagal pajamas (Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje)

Anglų kalbos vartojimas darbe labai ryškiai koreliuoja ir su respondentų išsimokslinimu (žr. 7 pav.). Beveik pusė (46%) darbe vartojančių anglų kalbą yra turintys aukštąjį išsilavinimą, penktadalis (21%) – vidurinį. Mažiau anglų kalbos darbe vartoja turintys specialųjį vidurinį išsilavinimą (18%), o mažiausia (9%) – turintys tik pagrindinės mokyklos ar dar menkesnį išsilavinimą.

Taigi vertinant anglų kalbos vartojimą miestuose darbo erdvėje svarbu pabrėžti, kad ji jokia būdu nekonkuruoja su valstybine lietuvių kalba, toli gražu nepasiekia rusų kalbos vartojimo masto, tačiau didmiesčiuose ateina į darbo rinką su jaunąja išsilavinusia karta.

7 pav. Kalbančių, skaitančių arba rašančių angliškai darbe pasiskirstymas pagal išsimokslinimą (Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje) (TNS-Gallup, 2008–2009)

4. Baigiamosios pastabos

Lietuvos didmiesčių gyventojų kalbinio elgesio darbe analizė rodo, kad neabejotinai vyraujančią vietą darbo erdvėje užima valstybinė lietuvių kalba. Tiek lietuviškame Kaune, tiek daugiakalbiuose Vilniuje ir Klaipėdoje lietuviškai darbe bendraujama daugiausia, lietuvių kalba vartojama su įvairiais pašnekovais – kolegomis, viršininkais ir klientais. Kaunas išsiskiria tuo, kad lietuvių kalbos darbe čia vartojama dar daugiau negu Vilniuje ir Klaipėdoje. Lietuvių kalbą darbo aplinkoje vartoja ne tik lietuviai, bet ir kitų tautybių miestų gyventojai, kurių gana nemažai gyvena Vilniuje ir Klaipėdoje. Išskirtines ir dar labiau tvirtėjančias lietuvių kalbos pozicijas darbo aplinkoje rodo tai, kad beveik visi jauno amžiaus nelietuvių tautybės žmonės (99% 25–35 m. amžiaus respondentų) darbe vartoja valstybinę kalbą.

Miestiečių kalbinio elgesio tyrimas rodo, kad vienos kalbos didmiesčių darbo aplinkoje nepakanka. Nors ir mažiau nei lietuvių kalba, tačiau darbe ganėtinai dažnai vartojama ir rusų kalba. Rusiškai daugiau bendraujama Vilniuje ir Klaipėdoje. Šiuose daugiakalbiuose miestuose rusų kalba dažniausiai kalbama su bendradarbiais, neretai – su klientais, rečiau – su vadovais. Taigi rusų kalba yra ne tik įmonių, įstaigų ir organizacijų darbuotojų tarpusavio bendravimo kalba, bet jos neretai prireikia ir bendraujant su klientais. Suprantama, kad rusiškai darbe daug daugiau bendrauja nelietuvių tautybės miestiečiai, rusai ir kitų tautybių žmonės, tačiau daugiakalbiuose Vilniuje ir Klaipėdoje net kiek daugiau nei pusei lietuvių tautybės respondentų darbe taip pat tenka bendrauti rusų kalba. Pagal rusų kalbos vartojimą taip pat išsiskiria Kaunas. Kaune ne tik lietuviai, bet ir rusai bei kitų tautybių miesto gyventojai rusų kalbos vartoja daug mažiau negu sostinėje ir uostamiestyje.

Į darbo aplinką Lietuvos didmiesčiuose po truputį ateina anglų kalba. Kol kas šios kalbos darbe vartojama gana nedaug, daugiau Vilniuje ir Klaipėdoje negu Kaune. Tačiau tai, kad anglų kalbos vartotojai yra jauno amžiaus žmonės, turintys geresnį išsilavinimą, gaunantys aukštesnes pajamas, leidžia prognozuoti kylančią anglų kalbos ekonominę vertę ir galbūt dažnesnį vartojimą darbo aplinkoje Lietuvos miestuose.

Literatūra

Cameron, D. 2000: *Good to Talk? Living and working in a communication culture*, London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.

Charlapenko, A. 2007: *Kodų kaita prekybos srityje*, magistro darbas, Vilniaus universitetas.

Clyne, M. 1996: *Inter-cultural Communication at Work*, Cambridge: Cambridge University Press.

Czerniawska, F. 1998: *Corporate Speak: The Use of Language in Business*, London: Macmillan.

Dabašinskienė, I. 2010a: *We are looking for sales manager in Lithuania*, British Council: Lithuania.

Dabašinskienė, I. ir kt. 2010b: Do Lithuanian employers need multilingual employees? Tarptautinė taikomosios kalbotyros konferencija, Vilniaus universitetas, 2010 m. rugsėjo 23–25 d., Vilnius, <http://www.lsk.flf.vu.lt/Pranesimu-tezes/p324> (žiūrėta 2011–02–21).

Hogan-Brun ir kt. 2009 – G. Hogan-Brun, U. Ozolins, M. Ramonienė, M. Rannut 2009: *Language Policies and Practices in the Baltic States*, Tallin: Tallin University Press.

Holmes, J. 2009: Discourse in the Workplace. Literature Review. *Language in the Workplace Occasional Papers* 12, November 2009, <http://www.victoria.ac.nz/lals/lwp/docs/ops/OP12.htm> (žiūrėta 2011–03–01).

Holmes, J. 2006: *Gendered Talk at Work Constructing Social Identity Through Workplace Interaction*, Oxford: Blackwell Publishing.

Holmes, J., Stubbe, M. 2003: *Power and Politeness in the Workplace: A Sociolinguistic Analysis of Talk at Work*, London: Longman.

- Kalba darbe 2007: Sociologinio tyrimo „Kalba darbe“ apžvalga (parengė Regina Dobelienė), *Gimtoji kalba* 4, 16–22.
- Kniūkšta, P. 2006: *Viešieji užrašai: po dokumentus ir Vilniaus gatves pasižvalgius*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Koester A., 2004: *The Language of Work*, Oxon: Routledge.
- Koester, A., 2006: *Investigating Workplace Discourse*, London: Routledge.
- Marra, M., Holmes, J. 2002: Laughing on the inside: Humour and internal politics of the workplace. *Language in the Workplace Occasional Papers* 4. <http://www.victoria.ac.nz/lals/lwp/docs/ops/OP4.htm> (žiūrėta 2011–02–25).
- Mills, S., Beeching K. (eds.) 2006: *Journal of Politeness Research* 2–1. Special issue. *Politeness at Work*.
- Nevinskaitė, L., 2009: Žiniasklaida užsienio kalbomis Lietuvoje: ką renkasi vartotojai, *Informacijos mokslai* 51, 144–159.
- Nevinskaitė, L., 2010: Kalbų mokėjimas ir vartojimas didžiuosiuose miestuose: lyginamoji analizė. M. Ramonienė (red.), *Miestai ir kalbos*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 269–277.
- Ramonienė, M. (red.) 2010: *Miestai ir kalbos*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Spolsky, B. 2009: *Language Management*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Spolsky, B. 2004: *Language Policy. Key Topics in Sociolinguistics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Swales, J.M. 1990: *Genre Analysis: English in Academic and research Settings*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Šadreikienė, I. 2007: *Gydytojo ir ligonio diskurso ypatumai*, magistro darbas, Vilniaus universitetas.
- Vaicekauskienė, L., Šmitaitė, R. 2010: Anglų kalbos vartojimas ir kodų kaita Lietuvos televizijų reklamoje, *Kalbotyra* 62 (3), 107–124.
- Vaicekauskienė, L. 2009: Postmodernioji dvikalbystė: tautinės kalbos ir anglų kalba reklamoje, *Kalbos kultūra* 82: 110–125.
- Valstybinės kalbos įstatymas 1995: *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 15–344. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=170492&p_query=&p_tr2http://www.vlkk.lt/i/u/file/2Kalbos_ist.doc
- Vilkienė, L. 2010: Daugiakalbystė didžiuosiuose Lietuvos miestuose. M. Ramonienė (red.), *Miestai ir kalbos*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 27–68.
- Vine, B. 2004: *Getting Things Done at Work. The discourse of power in workplace interaction*, Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Vyrų ir moterų, priklausančių tautinėms mažumoms, padėtis darbo rinkoje*. Tyrimo ataskaita, www.tmid.lt (žiūrėta 2009–12–01).
- Waldvogel, J. 2001: Email and workplace communication: A literature review. *Language in the Workplace Occasional Papers* 3, <http://www.victoria.ac.nz/lals/lwp/resources/occasional-papers.aspx> (žiūrėta 2011–03–01).
- Waldvogel, J. 2002: Some features of workplace emails. *New Zealand English journal* 2002, 42–52.

Išnašos

- [1] Inga Šadreikienė „Gydytojo ir ligonio diskurso ypatumai“; Ana Charlapenko „Kodų kaita prekybos srityje“.
- [2] Ataskaita „Vyrų ir moterų, priklausančių tautinėms mažumoms, padėtis darbo rinkoje“, skelbta Tautinių mažumų ir išeivijos departamento interneto svetainėje www.tmid.lt (žiūrėta 2009–12–01).
- [3] Projektą rėmė Valstybinio mokslo ir studijų fondas, vykdymo metu. Projekto tikslas – iširti didžiuosiuose Lietuvos miestuose (Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje) vartojamų kalbų ir tautinės

tapatybės santykį, numatyti su kalba susijusio tautinio identiteto išsaugojimo perspektyvas atliktos kiekybinės apklausos (TNS-Gallup, 2008–2009) duomenimis. Apie projektą žr. <http://projektai.vu.lt/miestaiirkalbos>.

[4] Apklausos (TNS-Gallup, 2004) rėmėjai – Britų akademija, skyrusi grantą bendram dviejų mokslininkių, Vilniaus universiteto darbuotojos Meilutė Ramonienės ir Bristolio universiteto darbuotojos Gabrielle Hogan-Brun, moksliniam projektui „Emerging Linguistic Ecologies in Lithuania: Status – Frameworks – Prospects“.

[5] Apklausa (SIC, 2010) atlikta vykdant projektą „Sociolingvistinis Lietuvos žemėlapis: miestai ir miesteliai“. Projektą 2010–2012 m. vykdo Vilniaus universitetas kartu su partneriais, Lietuvių kalbos institutu ir Vytauto Didžiojo universitetu. Projektą remia Lietuvos mokslo taryba. Kiekybinę Lietuvos miestų gyventojų apklausą atliko UAB „Socialinės informacijos centras“ 2010 m. spalio–lapkričio mėn.

[6] Projekto „Sociolingvistinis Lietuvos žemėlapis: miestai ir miesteliai“ apklausos (SIC, 2010) duomenų pagrindu.

[7] Projekto „Sociolingvistinis Lietuvos žemėlapis: miestai ir miesteliai“ apklausos (SIC, 2010) duomenų pagrindu.

[8] Verta turėti galvoje, kad rusų kalba yra geriausiai mokama užsienio kalba Lietuvoje, Statistikos departamento duomenimis, ją moka 64 % lietuvių, 77 % lenkų. Be to, ją kaip gimtąją nurodo beveik visi Lietuvos rusai, daugiau kaip pusė baltarusių, ukrainiečių ir nemaža dalis kitų tautybių žmonių.

*Gauta 2011 m. kovo 15 d.
Priimta 2011 m. balandžio 12 d.*

*MEILUTĖ RAMONIENĖ
Vilniaus universitetas
Universiteto g. 5
01513 Vilnius
[meilute.ramoniene@flf.vu.lt]*